

Teneffüste Öğrencilerin Olumlu Davranış Edinmelerine Yönelik Yönetici ve Öğretmen Görüşleri¹

School Principals' and Teachers' Opinions on Promoting Positive Student Behavior During Recess

Sorumlu Yazar

Emrullah AlkaşıUzman Öğretmen, Sivas/Türkiye,
Milli Eğitim Bakanlığı

emrealkasi@gmail.com

orcid: 0000-0002-4445-2610

İhsan TopcuDoç. Dr., Sivas/Türkiye, Sivas
Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim
Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü

ihsantopcu@cumhuriyet.edu.tr

orcid: 0000 0002 6712 3238

Atıf CitationAlkaşı, E. Topcu, İ. (2025).
Teneffüste Öğrencilerin
Olumlu Davranış Edinmelerine
Yönelik Yönetici ve Öğretmen
Görüşleri.
BABUR Research, 4(2), 145–172.**Gönderim Submitted**

27.11.2025

Revizyon Revision

01.12.2025

Kabul Accepted

09.12.2025

Yayın Tarihi Publication Date

30.12.2025

Öz

Teneffüs öğrencilerin ve öğretmenlerin dersten sonra dinlenmesi, deşarj olması ve diğer derse hazırlanması için verilen süredir. Bu sürenin doğru planlanması ve etkili kullanılmasıyla öğrencilerde olumlu davranışlar geliştirilebilir. Teneffüsler öğrencilerin fizyolojik ihtiyaçlarını karşılamada ötesinde, onlara etkileşim yoluyla yeni şeyler kazandıran bir süreç olarak görülmelidir. Bu araştırma teneffüs sürecinde öğrencilerin olumlu davranış edinebileceklerine ilişkin yönetici ve öğretmen görüşlerini açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. Araştırmada nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji kullanılmıştır. Araştırmanın çalışma grubunu Sivas Merkez ve Hafik ilçesinde çalışan 12 öğretmen ve 12 yönetici oluşturmaktadır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile kişilerle yüz yüze görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Elde edilen bulgulara göre, öğretmenlerin ve yöneticilerin teneffüsleri rahatlatma, kısa bir mola, sosyalleşme, enerjilerini boşaltma, diğer derse hazırlanma, ihtiyaçların giderilmesi olarak tanımladıkları görülmüştür. Katılımcılar okullarındaki teneffüs alanlarının ve teneffüste öğrencilerin olumlu öğrenmesine katkı sağlayacak araç-gereçlerin yeterli olmadığı görülmüştür. Bu sürelerin daha verimli geçirilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması önerilmiştir. Öğrencilerin teneffüste enerjilerini atarken, psiko-motor hareketleri yapmalarını sağlayacak araç-gereçlerle teneffüs alanlarının donatılmasının yanında, onların sosyalleşeceği oturma alanları, yeşil alanlar, yürüyüş yolları gibi alanların da oluşturulması gibi somut önerilerde bulunmuşlardır.

Anahtar Kelimeler: Öğrenme, teneffüs, okul koridoru, nöbetçi öğretmen, ders dışı etkinlik

Abstract

Recess is a break for students and teachers after class to rest, recharge, and prepare for the next lesson. Proper planning and effective use of this time can foster positive behaviors in students. Recess should go beyond meeting students' physiological needs and instead be viewed as a process that fosters new learning experiences through interaction. This study aims to reveal school principals' and teachers' views on students' acquisition of positive behaviors during recess. A phenomenological design, one of the qualitative research methods, was employed in the study. The study group consists of 12 teachers and 12 administrators working in Sivas city center and the Hafik district. Data were collected through face-to-face interviews using a semi-structured interview form. According to the findings, teachers and principals described recess as a time for relaxation, a short break, socialization, releasing energy, preparing for the next class, and meeting students' basic needs. Participants stated that the recess areas in their schools and the materials that could support students' positive learning during recess were insufficient. They recommended that necessary arrangements be made to ensure that this time is used more efficiently. In addition to equipping recess areas with tools and materials that would enable students to release their energy and engage in psychomotor activities, participants offered concrete suggestions such as creating seating areas, green spaces, and walking paths where students can socialize.

Keywords: Learning, recess, school corridor, extracurricular activity

¹ Bu çalışma ikinci yazarın danışmanlığında birinci yazar tarafından tamamlanan yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

1. Giriş

Okul eğitimi biçimsel ilişkiler çerçevesinde yürütülür. Eğitim belirli amaçlar doğrultusunda önceden hazırlanmış programlara göre yapılır. Okulun eğitim-öğretim döneminde yönetici, öğretmen ve öğrenciler tarafından gerçekleştirilecek teorik ve uygulamalı etkinliklerinin planı, mevcut zaman dikkate alınarak düzenlenmiştir. Eğitim süreci öğretmen tarafından hazırlanır, uygulanır, sürekli izlenir ve belirli aşamalarda değerlendirilir (Kıncal, 2001). Eğitim süreci sadece sınıf ortamında değil ders dışında da devam etmektedir. Bu süreç, okul saatlerinin dışındaki süreç ve teneffüsler olarak ikiye ayrılabilir. Her dersten sonra 10-15 dakika aralığında teneffüs adı altında verilen sürelerin, öğrenciler için bir rahatlama zamanı olması beklenir.

Teneffüslerden yararlanması beklenen ana kitle öğrencilerdir. Teneffüs, öğrencilerin sınıf yaşamından ayrılmaları ve yetişkinler tarafından kolayca tanımlanamayan etkileyici, canlı, farklı kültürler geliştirmeleri için zemin hazırlamaktadır (Pollard, 1985). Eğitim süreci içerisinde teneffüs her okulda görülen eğlendirici, dinlendirici zaman dilimidir (Blatchford, 1998). Teneffüslerin bu eğlendirici ve dinlendirici zaman geçirme sağlama yanında öğrencilere olumlu öğrenme ortamları sunması da eğitimin bütünselliği açısından gereklidir. Zira teneffüs zamanları öğrenciler arasındaki sosyal aktiviteleri ve etkileşimleri artırırken, öğrencilerin sosyal becerilerini geliştirmesini ve yetişkinlerle etkileşimlerine aracılık etmesini sağlar. Ayrıca teneffüs öğrencilere, genellikle gerçek dünyada karşılaşılmayan türden sosyal zorluklarla karşılaşma ve onları çözme fırsatları sunar (Baines, Blatchford ve Golding, 2020). Bu nedenle sosyal öğrenmelere olanak sağlayacak şekilde planlanmış bir teneffüs zamanının öğrencilerde olumlu öğrenmeler ortaya çıkarması beklenir. Fakat teneffüsler amaçsız ve plansız bir zaman geçirme süreci olursa, öğrencileri olumlu öğrenmelere götürecek düzenlemeler koridorlarda ve bahçede yapılmazsa teneffüsler öğrencilerin olumsuz öğrenmelerine yol açabilir.

Teneffüslerde koridorlarda ve okul bahçesinde öğrencilerin başıboş ve kontrolsüz bırakılması, sınıfa giriş-çıkışlarda özellikle merdivenlerde koşuşturmalara, çarpışmalara ve yaralanmalara neden olabilmektedir (Memduhoğlu ve Taşdan, 2007). Bu tarz aksiliklerin önüne geçilebilmesi için de nöbetçi öğretmenlik uygulaması yapılmaktadır. Nöbetçi öğretmenler yönetmelikte bahsedilen görevleri her ne kadar yerine getirmeye çalışsalar da öğrencilerin eğitim görecekleri mekânlardaki olumsuz durumları tespit etme ve gerekli önlemleri alma noktasında eksik kaldıkları söylenebilir (Günay ve Özbilen, 2014).

Nöbetçi öğretmenin teneffüslerde gerçekleşebilecek olumsuz öğrenmelerin önüne geçememesine ülkemizde öğretmen başına düşen öğrenci sayılarının çok fazla olması neden olabilir (Eurostat, 2019). Buna bağlı olarak teneffüslerde hedeflenen kontrol yeterli düzeyde sağlanamayabilir. Okul bahçelerinde tüm yaş grubu öğrencilerin eğitim, oyun, dinlenme ve fiziksel aktivite ihtiyaçlarını karşılayacak düzenlemeler yapılmalıdır. Okul

bahçelerinde öğrencilerin zaman geçireceği oyun alanları ve farklı öğrenme alanlarının yeteri kadar bulunmaması, bazı okullarımızın alan olarak da yeterli olmaması teneffüslerde olumsuz öğrenmelere neden olan diğer sebeplerdir (Vural ve Yılmaz, 2018).

Okul yönetiminin teneffüs alanlarıyla ilgilenmesine ve bu alanlarda oluşabilecek öğrenmeleri kontrol altına alabilmesine engel olabilecek birtakım nedenler olabilir. Okul yönetiminin eldeki olanaklarla yönetim görevini yerine getirmeye çalıştıkları, okul içinde ve dışında insan kaynaklarını yönetme aşamasında görev ve sorumluluklar temelinde yapıyı önemsedikleri belirlenmiştir. Fakat okul iklimini en çok etkileyen unsur olan teneffüs alanlarının öğrenmeye ve öğretmeye uygun hale getirilmesi sürecinin önemszenmediği ifade edilmektedir (Aslanargun ve Bozkurt, 2012). Okul yöneticisi, kazanımların nasıl öğretildiğine ve ne şekilde daha iyi öğretilebileceğine odaklanan bir eğitim-öğretim lideri olarak görülmesi gerekirken okulda işlerin nasıl idare edilebileceğine yoğunlaşan birer okul işletmecisi olarak görülmektedir ve bu yönde rol ve işlev icra etmektedir (Çetin, 2019). Bu durum okul yönetiminin eğitim-öğretimle daha çok ilgilenmesine engel olduğu gibi teneffüs alanlarıyla da ilgilenmesini azaltabilecektir.

Etkili ve kaliteli teneffüslerin öğrenme ortamını ve sınıf iklimini olumlu etkilediği bilinmektedir (Yaman, 2006). Bu yüzden öğrencilerin okul dışı çevreden edindiği öğrenmeleri akranlarına olumlu bir şekilde aktarabilmesi için teneffüslerin iyi bir şekilde organize edilmiş olması gerekir. Öğrencilerin okul dışı olumluya da olumsuz öğrenmelerinin diğer öğrencilere aktarımı, nöbetçi öğretmenlerin teneffüste öğrencileri kontrol etme ve teneffüs alanına hakim olma düzeyine bağlıdır. Okullarda nöbet görevi için nöbetçi öğretmenlerin yeterli olmadığı bu yüzden başka elemanların görevlendirilmesi gerektiği veya öğretmenlerin bu görevinde yardımcı personele ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Aynı gün hem nöbetçi olmaları hem de derslere devam etmeleri öğretmenlere ağır bir yük getirmektedir. Öğretmenlerin sadece nöbet ya da ders sorumluluğu değil, idare tarafından verilen görevleri yerine getirme, resmi evrak hazırlama ve randevusuz gelen velilerle görüşme gibi sorumlulukları da olduğu düşünüldüğünde, nöbet görevi için teneffüs alanlarında bulunacak özel eğitim almış kişilerin görevlendirilmesinin öğretmenlere yeterince yardımcı olacağı ifade edilebilir (Ayyıldız ve Akın, 2016). Ancak ülkemizde böyle bir uygulama yoktur. Bu yüzden öğrenciler ne kadar başıboş kalırsa o derecede kontrolsüz öğrenme akışı olacaktır. Öğrencilerin deşarj olabilmeleri için az da olsa kontrolsüz ortama ihtiyaç duyulabilir fakat bu durumun öğrencilerde olumlu öğrenme sağlama oranına göre değerlendirilmesi gerekmektedir.

Okul, çevresindeki istenmeyen davranışları eğitim yoluyla engellemeye çalışırken, çevrenin davranış bozucu etkilerinden öğrencilerini korumak için, onları okulda olabildiğince uzun süre tutabilmeye de çalışmalıdır. Okul bahçesinin ve oyun alanlarının öğrencilere ders dışı zamanlarda da kullanabilecekleri bir programla açık tutulması, bu etkilerin öğretmen denetimi ve yardımı ile gerçekleştirilmesi, okulun diğer alanlarının öğrencilerin yönelim ve gereksinimlerine yanıt bulabilecekleri hale getirilmesi,

öğrencinin çevredeki bozucu davranışlarla karşılaşma olasılığını azaltacaktır. Okul, öğrencilerin orada bulunmaktan hoşnut olacağı bir ortam haline getirilmelidir (Özyürek, 1983). Teneffüs alanlarının öğrenciler için cazibe merkezi haline getirilmesi gerekmektedir. Öğrenciler teneffüste olumlu öğrenme alanlarından ayrılmak istemeden orada kalabilmelidir. Olumlu öğrenme alanlarının az olması ya da olmaması durumu da eklenecek olursa, teneffüsler tamamen olumsuz öğrenme alanlarına dönüşebileceklerdir.

Yukarda açıklanmaya çalışıldığı gibi, öğrencilerin zevk alacağı, eğlenceli vakit geçireceği oyun ve spor alanları, atölyeler gibi mekânların teneffüslerdeki olumlu öğrenmeye ne kadar katkısının olduğu; bu gibi mekânların bulunmadığı, öğrencilerin sıkışık bir şekilde teneffüs geçirdiği alanların olumsuz öğrenmelere hangi düzeyde etki edeceği bu araştırmanın temelini oluşturmaktadır. Teneffüs sürelerinin verimli kullanılması ve öğrenmeye etkisi üzerine yapılan araştırmalar yeterli değildir ve teneffüslerde yapılacak olan eğlenceli sosyal aktivitelerin çocukların becerilerini geliştirmesine sağlayacağı katkı görmezden gelinmektedir. Bu önemli bağlantıları kurmak için metodolojik güce sahip yeterli çalışma yoktur (Baines, vd., 2020). Çocukların becerilerini geliştirmeye katkısı olan teneffüs zamanlarının, öğrencilerin olumlu olumsuz davranış edinmesinde etkisinin olup olmadığı araştırılması gereken bir problem durumudur. Ayrıca öğrencilerin teneffüste farklı öğrenme alanlarına ihtiyaç duyması konusunun da bilimsel olarak araştırılması gerekmektedir. Bu araştırmanın olumsuz öğrenmelerin teneffüslerde oluşan boşluktan mı kaynaklandığı sorusuna da bir açıklık getirmesi beklenmektedir.

2023 Eğitim Vizyonu Belgesinde (MEB, 2020) öğrencilerin gelişim özelliklerinin dikkate alınarak teneffüs sürelerinin arttırılacağı, okul bahçelerinin tasarım-beceri atölyeleri ile bağlantılı olarak yeniden tasarlanıp yaşam alanlarına dönüştürüleceği belirtilmiştir. Teneffüs zamanının okul gününün önemli bir bölümünü kapsadığı düşünülürse, teneffüsün sınıfta öğretime verilen değer kadar önemli olduğu ve çok iyi planlanması gerektiği ifade edilebilir (Baines ve Blatchford 2006). Pek çok çalışmada teneffüs alanında çocuk gruplarının varlığını belirlemek için anketler kullanılırken, uygulamada teneffüsün işlevini araştıran çok az çalışma vardır (Baines ve Blatchford, 2009). Bu noktadan hareketle bu çalışmada, öğrencilerin teneffüste olumsuz öğrenmelerden daha çok olumlu öğrenmeler edinmesi için nelere ihtiyaç duyulduğu ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu çerçevede araştırmada aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1- Yönetici ve öğretmenlerin teneffüslere ilişkin algılarıyla nasıldır?

2- Yönetici ve öğretmenlerin görüşlerine göre teneffüste öğrencilerin olumlu-olumsuz davranış edinimlerinde, fiziki faktörlerin, okul koridoru ve ortak alanlardaki düzenlemelerin etkileri nelerdir?

3- Yönetici ve öğretmen görüşlerine göre teneffüs zamanını daha etkili hale getirebilmek için neler yapılabilir?

2. Yöntem

2.1. Araştırmanın Modeli ve Katılımcıları

Araştırmada nitel araştırma desenlerinden fenomenoloji kullanılmıştır. Fenomenoloji insanların çevreye dair anlayış geliştirmesine, olguların duyuşsal olarak tecrübe edilmesine ve bu tecrübelerin kişisel olarak yorumlanmasına dayanır (Patton, 2014). Fenomenoloji, bireylerin kendi bakış açılarını, algılarını ve deneyimlerini öne çıkarmayı amaçlayan bir araştırma desendir (Ersoy, 2016). Bu desende araştırmaya konu olan olguyu ve bu olguya ilişkin katılımcıların deneyimlerini onların bakış açısından anlamlandırmak esastır (Leedy ve Ormrod, 2001). Özetle bu desende kişilerin olguya ait deneyimlerinin neler olduğu belirlenir ve bu deneyimler hakkında ortaya çıkan algı ve anlamlar anlaşılmasına çalışılır. Bu araştırmada anlaşılmasına çalışılan deneyim ise yönetici ve öğretmenlerin teneffüs hakkındaki görüşleridir.

Fenomonolojik araştırmalarda çalışma grubu olarak konuya ilişkin tecrübeleri olan 5-25 kişilik katılımcıların seçilmesi önerilmektedir (Glesne, 2012). Araştırmanın çalışma grubu belirlenen ölçüte göre 12 öğretmen ve 12 yönetici olmak üzere toplamda 24 kişiden oluşmaktadır. Bu çalışmada ölçüt; Sivas'ın Hafik İlçesinde bulunan bir ilkokul, bir ortaokul ve bir lisede; Sivas Merkezde bulunan bir ilkokul, bir ortaokul ve bir lisede görev yapan her okul kademesinden ikişer öğretmen ve ikişer yöneticidir. Araştırmada daha çok çeşitlilik içeren bulgulara ulaşılacak istendiği için sosyo-ekonomik olarak farklı yapıda olan okullar belirlenmiştir. Sosyo-ekonomik olarak farklı düzeyde öğrencilerin bulunduğu iki farklı bölgede okullar belirlenerek bulguların daha çeşitli olması amaçlanmıştır. Yukarıda belirtilen kıstaslara göre araştırmaya katılan öğretmenler KÖ, yöneticiler ise YÖ kısaltmaları ile gösterilmiştir. Katılımcıların branş, kıdem ve görev değişkeni ile ilgili bilgiler Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Katılımcıların branş-kıdem ve görev değişkenine göre dağılımı

Katılımcı Sırası	Branş	Kıdem (yıl)	Eğitim Kademesi	Görevi
KÖ1	Sınıf Öğretmenliği	6	İlkokul	Öğretmen
KÖ2	Sınıf Öğretmenliği	10	İlkokul	Öğretmen
KÖ3	Sınıf Öğretmenliği	12	İlkokul	Öğretmen
KÖ4	Sınıf Öğretmenliği	6	İlkokul	Öğretmen
KY5	Sınıf Öğretmenliği	13	İlkokul	Yönetici
KY6	Sınıf Öğretmenliği	17	İlkokul	Yönetici
KY7	Sınıf Öğretmenliği	20	İlkokul	Yönetici
KY8	Sınıf Öğretmenliği	13	İlkokul	Yönetici
KÖ9	Türkçe Öğretmenliği	8	Ortaokul	Öğretmen

KÖ10	Din Kültürü ve A.B. Öğretmenliği	20	Ortaokul	Öğretmen
KÖ11	Din Kültürü ve A.B. Öğretmenliği	26	Ortaokul	Öğretmen
KÖ12	Fen Bilimleri Öğretmenliği	18	Ortaokul	Öğretmen
KY13	Din Kültürü ve A.B. Öğretmenliği	27	Ortaokul	Yönetici
KY14	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	10	Ortaokul	Yönetici
KY15	Din Kültürü ve A.B. Öğretmenliği	16	Ortaokul	Yönetici
KY16	Teknoloji ve Tasarım Öğretmenliği	16	Ortaokul	Yönetici
KÖ17	Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği	4	Lise	Öğretmen
KÖ18	Tarih Öğretmenliği	16	Lise	Öğretmen
KÖ19	Matematik Öğretmenliği	6	Lise	Öğretmen
KÖ20	Matematik Öğretmenliği	16	Lise	Öğretmen
KY21	Tarih Öğretmenliği	10	Lise	Yönetici
KY22	Fizik Öğretmeni	21	Lise	Yönetici
KY23	İHL Meslek Dersleri	13	Lise	Yönetici
KY24	Din Kültürü ve A.B. Öğretmenliği	22	Lise	Yönetici

2.2. Veri toplama aracı ve verilerin toplanması

Araştırmanın verileri Sivas Merkez ve Hafik ilçesinde bulunan resmi okullarda görev yapan öğretmen ve yöneticilerden toplanmıştır. Veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu ile yüz yüze görüşme yoluyla toplanmıştır. Görüşme formu hazırlanırken öncelikle Türkiye’de teneffüse ilişkin alanyazında bulunan kaynaklar incelenmiştir. Bu bilgilere dayanılarak açık uçlu sorular hazırlanmıştır. Daha sonra bu açık uçlu sorulara ilişkin, eğitim yönetimi ve denetimi alanında uzman üç öğretim üyesinden görüş alınmıştır. Gelen dönütlere göre görüşme formu düzenlenmiştir.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırma için hazırlanmış olan yarı yapılandırılmış formlar ile elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Görüşme formlarından elde edilen veriler

aslına bağlı kalınarak, yalnızca dil yanlışları düzeltilmiş ve elektronik ortamda yazılı hale getirilmiştir. Veri toplama sürecinde ortaya çıkan kavramlar değerlendirilmiş, kavramların alan yazınla ilişkisi kurularak kodlar oluşturulmuştur. Kodlar her bir problemde kendi içerisinde olumlu etki ve olumsuz etki olmak üzere iki kategoriye ayrılmıştır. Kategoriler daha rahat anlaşılması için şekil grafiği şeklinde gösterilmiştir. Yöneticilerin ve öğretmenlerin görüşleri iki ayrı tema olarak ele alınmıştır. Sonuç kısmında bu iki temanın ortak yönleri ve farklı yönleri ele alınarak değerlendirilmiştir.

2.4. Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmaların geçerlik ve güvenirliliğinin belirli bir düzeyde ortaya konulması, araştırmacının inandırıcılığını ve kabul edilme derecesini etkiler. Nicel araştırmaların geçerlik ve güvenirliliği için farklı ölçüm yöntemleri bulunsa da nitel araştırmaların geçerlik ve güvenirliliğini belirlemek farklı olmaktadır (Baltacı, 2019). Nitel bir araştırmacının geçerlik bakımından karşılaması gereken önemli beklentilerden ilki doğru bilgiye ulaşmak için gerekli önlemlerin alınmasıdır. İkincisi ise güvenirlilik, yani araştırma sürecinin ve verilerinin açık ve ayrıntılı bir şekilde tanımlanması, yani başka bir araştırmacının değerlendirmesine izin verilmesidir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Nitel araştırmalarda inanılabilirliği sağlamak için; araştırma yöntemlerinin iyi yapılandırılmış olması, veri toplama öncesi katılımcılarla güven ilişkisi kurulması, katılımcıların verileri kontrol etmesi, önceki araştırma bulgularının incelenmesi, analiz sürecinin kayıt altına alınması, analizlerin bağımsız araştırmacılar tarafından incelenmesi ve katılımcıların gönüllülük esasına göre belirlenmesi önerilmektedir (Shenton, 2004).

Aktarılabirlik; daha önce tamamlanmış bir araştırmacının belirli bulgularının, anlamlarını ve çıkarımlarını koruyarak benzer bağlamlara veya durumlara ne ölçüde uygulanabileceği ile ilgilidir. Bulguların aktarılabir olup olmadığını belirlemek, araştırmayı etkileyen bağlamsal faktörlerin ve örneklem seçiminde izlenen yöntemlerin eksiksiz bir şekilde açıklanması ile mümkündür (Guba, 1981; Leininger, 1994). Araştırmada elde edilen verileri yeterince betimlemiştir ayrıca doğrudan alıntılar yapılarak araştırmacının açık ve anlaşılır bir biçimde yorumlamasına olanak sağlamıştır. Bulgular ortaya konulurken detaylı bir analiz yapılmış, sade ve anlaşılır olmaya çalışılmıştır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün ve Demirel, 2012). Böylece araştırmacının amacına uygun olarak daha ayrıntılı bilgilere ulaşma hedeflenmiştir.

Nitel araştırmalarda iç güvenirlilik yerine tutarlılık ve dış güvenirlilik yerine ise teyit edilebilirlik kavramları kullanılmaktadır (Creswell ve Miller, 2000). Tutarlılık; yapılan çalışmada yeterli büyüklükte örneklemin seçilmesi, konunun birden fazla araştırmacı ile ele alınması, daha fazla kaynak ve görüşe başvurulması, elde edilen verilerin iyi bir şekilde muhafaza edilmesi demektir. Ayrıca tutarlı denilecek bir

çalışmada, çalışılan mekanın ve araştırmacının konumunun tam olarak belirtilmesi ve çalışmanın tarafsız bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Araştırmada tutarlığı artırmak için örneklem yeterli büyüklükte seçilmiş, katılımcılardan elde edilen verilerin bir kısmı hiçbir yorum katılmadan doğrudan alıntılanarak verilmiştir. Araştırma sürecinde elde edilen veriler bir araştırmacı ve aynı zamanda nitel araştırma tekniklerine hakim uzman tarafından değerlendirilmiş ve kodlamalarda benzer sonuçlara varılmıştır.

3. Bulgular

3.1. Öğretmen ve yöneticilerin teneffüsle ilgili algıları

Yönetici ve öğretmenlerin teneffüsle ilgili algılarını belirleyebilmek için yönetici ve öğretmenlerle yüz yüze görüşmeler yapılmıştır. Öğretmenlerle görüşmelerin sonucunda elde edilen bulgular ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiştir. Bulgular dört başlık altında toplanarak aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2. Öğretmenlerin görüşlerine göre teneffüsün anlamı.

	Teneffüsün Anlamı	f
1	Dinlenme ve fizyolojik ihtiyaçların giderilmesi için verilen ara	8
2	Diğer derse hazırlık zamanıdır	4
3	Öğrencilerin enerjilerini boşaltmasıdır.	3
4	Öğrencilerin fiziksel ve psiko-sosyal açıdan gelişimini destekleyen kısa aralardır.	1

Araştırmaya katılan 12 öğretmenden sekizine göre teneffüs, dinlenme ve fizyolojik ihtiyaçların giderilmesi için verilen ara olarak değerlendirilmektedir. Bunu ifade eden öğretmenler KÖ2, KÖ3, KÖ4, KÖ9, KÖ12, KÖ17, KÖ19 ve KÖ20 numaralı öğretmenlerdir. Bu sonuca örnek olarak araştırmamıza katılan KÖ3 numaralı öğretmen “*Öğrenci ve Öğretmenlerin dinlenme ve ihtiyaçları için ayrılan süreyi ifade ediyor.*” KÖ4 numaralı öğretmen “*Okulda öğretmen ve öğrencilerin temel fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanması, öğrenme sürecinin verimli hale gelebilmesi için verilen aradır.*” KÖ9 numaralı öğretmen “*Teneffüs nefes kökünden gelir o yüzden kısaca eğitim faaliyeti içerisindeki özellikle öğretmen ve öğrencilerin nefes aldığı yani dinlendiği kısa zaman periyotlarıdır.*” KÖ12 numaralı öğretmen “*Teneffüs nefes alma, rahatlama, dinlenme temel ihtiyaçları giderme anlamına geliyor.*” KÖ17 numaralı öğretmen “*40 dakikalık dersten sonra öğretmen ve öğrencilerin dinlenip, kendilerine ayırdıkları zaman dilimi.*” KÖ20 numaralı öğretmen “*Dinlenmek ve arkadaşlarla muhabbet etmek dersin yorgunluğunu ve stresini atarak derse*

daha hazır bir şekilde gitmek bu arada teneffüs çay demektir kimi zaman öğrencilerle kimi zaman öğretmen arkadaşlarla geçirilen bol çaylı saat demektir benim için.” şeklinde ifade etmişlerdir.

Dört öğretmene göre ise teneffüs diğer derse hazırlık zamanı olarak görülmektedir. Bunlar KÖ1, KÖ10, KÖ11 ve KÖ20 numaralı öğretmenlerdir. Buna örnek olarak; KÖ1 numaralı öğretmen “Teneffüs dersler arasında öğretmen ve öğrencinin diğer derse hazır olarak girmesini sağlayan zaman dilimi.” KÖ10 numaralı öğretmen “Ders yorgunluğunun atılması, enerji boşalması ve yeni derse hazırlık anlamı taşımaktadır.” KÖ11 numaralı öğretmen “Öğrencinin önceki derste öğrendiklerini sindirmesi, sonraki derse hazırlanarak enerji toplayıp ikmal yapması.” şeklinde ifade etmişlerdir.

Üç öğretmene göreyse teneffüs öğrencilerin enerjilerini boşaltmasıdır. Buna örnek olarak KÖ2 numaralı öğretmen “Özellikle öğrencilerin ders sırasında tuttıkları enerjiyi dışarıya atmaları için büyük bir fırsattır.” KÖ10 numaralı öğretmen “Ders yorgunluğunun atılması, enerji boşalması ve yeni derse hazırlık anlamı taşımaktadır.” KÖ18 numaralı öğretmen “Zihinsel toparlanma ve enerji atımı.” şeklinde ifade etmişlerdir.

Öğretmenlerin çoğunluğuna göre teneffüs, dinlenme ve fizyolojik ihtiyaçların giderilmesi için verilen ara, olarak değerlendirilmiştir. Araştırmada her kademedeki öğretmen olduğu için teneffüsün anlamı öğretmen ve öğrencilerin teneffüste dinlenmek ve fizyolojik ihtiyaçlarını gidermektir denebilir. Ayrıca ikinci olarak ise hem öğretmenler için hem öğrenciler için teneffüsün diğer derse hazırlık zamanı olduğu ifade edilmiştir.

3.2. Yöneticilerin teneffüsle ilgili algıları

“Yöneticilerin teneffüsü nasıl algıladıklarına ait bulgular beş başlık altında toplanarak aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3. Yöneticilerin görüşlerine göre teneffüsün anlamı.

	Teneffüsün Anlamı	f
1	Dinlenme ve diğer derse hazırlık zamanıdır	6
2	İhtiyaç molası	3
3	Öğrencilerin kendini bir grup içerisinde ifade etmesi ve sosyalleşmesi	3
4	Öğrencilerin akranları ile ruhsal ve fiziksel anlamda etkileşim kurmasıdır	1
5	Öğrencilerin kendilerini geliştirecekleri zamandır	1

Araştırmaya katılan 12 yöneticiden yedisine göre teneffüs, dinlenme ve diğer derse hazırlık zamanı olarak değerlendirilmektedir. Bu yöneticiler KY8, KY14, KY21, KY22, KY23 ve KY24 numaralı yöneticilerdir. Bu bulguya örnek olarak KY8 numaralı okul yöneticisi *“Ders sonu verilen ara olarak bilinmektedir. 40 ya da 50 dakika süre ile işlenen dersin sonunda belki yorulmuş, belki motivasyonu düşmüş öğrenci ve diğer paydaşlara, sonraki derse yeni bir motivasyonla başlaması adına verilmiş bir dinlenme zamanıdır.”* KY14 numaralı okul yöneticisi *“Öğrencilerin belirli bir süre öğretim ortamının dışına çıkıp dinlenmesi aynı zamanda kısa bir sürede olsa enerjisini oyunlar aracılığı ile boşaltması.”* KY22 numaralı okul yöneticisi *“Öğretmen için de öğrenci için de dinlenme güç toplama dinamik bir şekilde kaldığı yerden işine devam etmeyi ifade eder.”* KY23 numaralı okul yöneticisi *“Öğrencilerin ve öğretmenlerin ders sonrası dinlenmeleri için verilen ara.”* KY24 numaralı okul yöneticisi *“Okullarda 40 veya 45 dakika eğitim-öğretim faaliyeti içerisinde bulunan öğrenci ve öğretmenlerin dinlenmek, oyun oynamak, eğlenmek ve diğer derse hazırlık yapmak için verilen kısa ara veya mola.”* şeklinde ifade etmişlerdir.

Üç yöneticiye göre ise teneffüs ihtiyaç molası olarak görülmektedir. Buna örnek olarak KY5 numaralı okul yöneticisi *“Bana göre teneffüs ihtiyaç molası anlamını ihtiva ediyor. Bir şey yaparken zihnin dağılmasını sağlayan, beyne oksijen girmesini artıran bir durumdur.”* KY16 numaralı okul yöneticisi *“Öğrencinin ihtiyaçlarını karşılamasını, arkadaşları ile azda olsa sosyalleşmesini, derslerde bitmek üzere olan enerjisini tekrardan kazanarak yeni derslere hazırlanmasını ifade ediyor.”* KY21 numaralı okul yöneticisi *“Öğretmen ve öğrencilerin dinlendiği, tuvalet, lavabo, yiyecek içecek gibi ihtiyaçlarını giderdiği zamanı ifade ediyor.”* ifadeleri kullanılmıştır.

Üç yöneticiyse teneffüsü, öğrencilerin kendini bir grup içerisinde ifade etmesi ve sosyalleşmesi olarak görmektedir. Bunlar KY7, KY15 ve KY16 numaralı yöneticilerdir. Bu bulguya örnek olarak KY7 numaralı okul yöneticisi *“Öğrencilerin hayatı tanımaya başladığı ve bir gruba girme yarışı, kendini bir grup içerisinde ifade edebilme fırsattır.”* KY15 numaralı okul yöneticisi *“Öğrencinin bedenen ve ruhen rahatlamasının yanı sıra fiziksel gelişimine katkı sunan, sosyalleşmesine yardımcı olan zaman dilimini ifade ediyor.”* şeklinde açıklamışlardır.

Sonuç olarak hem öğretmenlerin hem de yöneticilerin çoğunluğuna göre teneffüs dinlenme zamanı olarak görülmektedir. Ayrıca yine çoğunluğa göre diğer derse hazırlık için hem zihinsel hem de fiziksel olarak öğrencilerin ve öğretmenlerin kendilerini hazırlaması olarak değerlendirilmektedir.

3.3. Öğretmenlere göre teneffüste öğrenci davranış edinmelerini etkileyen fiziki faktörler

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerin sonucunda elde edilen bulgular ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiştir. Bulgular altı olumlu etki ve altı olumsuz etki olmak üzere toplam 12 başlık altında toplanmış ve aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4. Öğretmen görüşlerine göre öğrencilerin teneffüste olumlu-olumsuz davranış durumları etkileyen fiziki faktörler.

	Fiziki Faktörler	f
Olumlu Etkiler	1 Oyun alanları ve oyun çizgileri	3
	2 Yeşil alanlar	2
	3 Duvar renkleri	2
	4 Spor alanları	2
	5 Panolar	1
	6 Ortamın düzenli ve temiz olması	1
Olumsuz Etkiler	1 Binanın yapısı	4
	2 Okulun ve tuvaletlerin kirli olması	2
	3 Beton ve sert zeminler	2
	4 Tuvaletlerin az olması	1
	5 Ortam gürültüsü	1
	6 Merdivenler	1

Araştırmaya katılan 12 öğretmenle yapılan görüşmelerden teneffüste öğrenmeye etki eden 22 farklı faktörün olduğu tespit edilmiştir. Bulgulardan 11'inin olumlu öğrenmeye etki ettiği tespit edilirken 11'inin ise olumsuz öğrenmeye etki ettiği tespit edilmiştir.

Üç öğretmene göre teneffüste öğrencilerin olumlu davranış edinmelerinde oyun alanları ve oyun çizgilerinin etkili olduğu sonucu tespit edilmiştir. Bu sonuçlara örnek olarak KÖ1 numaralı öğretmen *“Okul bahçesinde oyun oynarken kavga ederek oynayan öğrenciler; bahçeye yapılan oyun alanlarından sonra bu oyun alanlarına geçerek kavga davranışını bırakarak düzenli oyun oynamaya başladıklarını gözlemledim.”* KÖ2 numaralı öğretmen *“Teneffüslerde çocukların bol bol vakit geçirdiği alanlar yani okul bahçesi, park, spor alanı hatta okul duvarının rengi yerdeki çizgilere bile çocukların gözünden bakılmalı onların mutlu olabileceği şekilde dizayn edilmesi gerektiğini düşünüyorum.”* KÖ11 numaralı öğretmen *“İyi dizayn edilmiş koridorların, merdivenlerin, panoların, tabloların, yeşil alanların ve spor alanlarının öğrencilere olumlu yönde etkisinin çok olduğu kanaatindeyim.”* şeklinde ifade etmiştir.

İki öğretmene göre ise teneffüste öğrencilerin olumlu davranış edinmelerinde yeşil alanlar etkili olmaktadır. Bunu KÖ3 ve KÖ11 numaralı öğretmenler belirtmişlerdir. Örneğin KÖ3 numaralı öğretmen *“Fiziki faktörler çok etkili, doğayla iç içe aktivite*

alanları ile düzenlenen teneffüs alanları öğrencileri olumlu etkiler.” şeklinde ifade etmiştir.

İki öğretmene göre ise duvar renkleri olumlu öğrenmeye etki etmektedir. Bunu KÖ2 ve KÖ11 numaralı öğretmenler belirtmişlerdir. Buna örnek olarak KÖ11 numaralı öğretmen “Yönlendirme ve bilgi tabelalarının bile davranış kazandırmaya etkisi olduğunu düşünüyorum. Okul ve sınıf boya renklerinin de iyi seçilmesi gerekir.” şeklinde ifade etmiştir.

İki öğretmene göre ise spor alanları olumlu öğrenmeye etki etmektedir. Bunu KÖ2 ve KÖ11 numaralı öğretmenler belirtmişlerdir. Bu bulguya yukarıdaki oyun alanları ve oyun çizgileri bulgusuna ait örnek ifadelerden ulaşılabılır.

Öğretmenlerin çoğunluğuna göre teneffüste oyun alanları ve oyun çizgileri öğrencilerin olumlu öğrenmelerine katkı sağlamaktadır. Yeşil alanlar, duvar renkleri, spor alanları, panolar, ortamın düzenli ve temiz olması ise olumlu öğrenme sağlayan diğer etkiler olarak tespit edilmiştir.

Teneffüste öğrencilerin olumsuz davranış edinmelerine yönelik olarak dört öğretmene göre binanın yapısı etkili olmaktadır. Bunlar KÖ10, KÖ12, KÖ17 ve KÖ18 numaralı öğretmenlerdir. Buna örnek olarak KÖ10 numaralı öğretmenin “Fiziki faktör derken kastedilen okulun fiziki yapısı (mesela koridorların geniş veya dar oluşu, okul bahçesinin dar veya genişliği, okul bahçesinin kullanım imkanları), hava şartları vb. ise bunlar öğrencilerin teneffüs saatini değerlendirmeleri ve olumlu veya olumsuz tavırlar edinmelerinde etkilidir.” şeklindeki ifadesi, KÖ12 numaralı öğretmenin “Fiziki faktörler (ortamlar) okulu daha sevimli hale getiren veya itici kılan şeylerdir. Binanın yapısının labirente benzer, gözden uzak noktalarının çok olması, aşırı serbestiyet hali olumsuz davranışları tetikliyor.” şeklindeki ifadesi ve KÖ18 numaralı öğretmenin “Eski eşyaların bulunduğu(kırık, boyasız, hasarlı vb.) ortamlarda bireyin kırma, kirletme davranışı daha da artıyor. Herhalde zihin nede olsa artık bu işe yaramayacak, tamir edilmesi gerekecek yapsam da bir şey olmaz algısına kapılıyor.” şeklindeki ifadesi verilebilir.

İki öğretmene göre ise okulun ve tuvaletlerin kirli olması olumsuz öğrenmeye sebep olmaktadır. Bu ifadeler şunlardır: KÖ4 numaralı öğretmen “Öğrenci tuvaletlerinin az olması, yeterince temiz olmaması, ilgi ve yeteneklerini keşfedebilecekleri alanlara yönelik ortamların yokluğu öğrencinin okulu benimsemesini de engelleyerek dolaylı yoldan olumsuz davranışlara neden olabilmektedir.” KÖ18 numaralı öğretmen “Eski eşyaların bulunduğu(kırık, boyasız, hasarlı vb.) ortamlarda bireyin kırma, kirletme davranışı daha da artıyor.” şeklinde ifade etmişlerdir.

Yine iki öğretmene göre beton ve sert zeminler olumsuz öğrenmeye neden olmaktadır. Buna örnek olarak KÖ3 numaralı öğretmenin “Binaların arasında kalan sert zeminlerden oluşan oyun imkânı sunmayan alanlar öğrencileri olumsuz davranışlara sevk etmektedir.” şeklindeki ifadesi ve KÖ4 numaralı öğretmenin “Yeşillendirilmemiş,

sadece betondan oluşan bir bahçede çocukların farklı alternatifleri olmayacağı için genellikle koşma, vurmali oyunlar oynama eğilimleri artıyor.” şeklindeki ifadesi verilebilir.

Binanın yapısının öğrencilerin olumlu öğrenmelerine ve eğlenceli vakit geçirmelerine uygun olarak tasarlanmamış olmasının olumsuz öğrenmelere neden olacağı belirtilirken; okulun ve tuvaletlerin kirli olması, beton ve sert zeminler, tuvaletlerin az olması, ortam gürültüsü ve merdivenler de olumsuz öğrenmeye sebep olan diğer bulgular olarak tespit edilmiştir.

3.4. Yöneticilere göre teneffüste öğrenci davranış edinmelerini etkileyen fiziki faktörler

Yöneticilerin görüşlerine göre öğrencilerin teneffüste olumlu-olumsuz davranış edinmesinde fiziki faktörlerle ilgili beş olumlu etki dört olumsuz etki olmak üzere toplamda dokuz faktörün etkili olduğu bulunmuştur. Bu bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 5. Yöneticilerin görüşlerine göre öğrencilerin teneffüste olumlu-olumsuz davranış edinmelerini etkileyen fiziki faktörler.

	Fiziki Faktörler	f
Olumlu Etkiler	1 Oyun alanları, oyun çizgileri, duvar renkleri	5
	2 Panolar ve afişler	2
	3 Spor alanları	2
	4 Okul güvenliği	1
	5 Teneffüs alanlarının takip edilmesi	1
Olumsuz Etkiler	1 Oyun alanlarının olmaması	2
	2 Teknolojik aletler	1
	3 Binanın yapısı	1
	4 Teneffüste oynanan oyunlar	1

Araştırmaya katılan 12 yöneticiyle yapılan görüşmeye göre, öğrencilerin olumlu/olumsuz öğrenmelerine etki eden fiziki faktörlerle ilgili toplam 16 bulgu tespit edilmiştir. Bunlardan on birinin olumlu etki, beşinin olumsuz etki olduğu saptanmıştır.

12 yöneticiden beşine göre oyun alanları, oyun çizgileri ve duvar renkleri teneffüste öğrencilerin olumlu davranış edinmelerini sağlamaktadır. Bu yöneticiler KY6, KY7,

KY8, KY13 ve KY14 numaralı yöneticilerdir. Bunlara örnek olarak KY6 numaralı yönetici *“Okul bahçelerinin öğrencilerin kaliteli zaman geçireceği alanlar olarak düzenlenmesi onların ilgi alanlarına hitap etmesi teneffüsleri anlamlı kılacaktır.”* KY7 numaralı yönetici *“Teneffüs ortamının dar ya da geniş olması, kız ve erkek öğrencilere göre oyun köşeleri, saha boyamaları, spor yapma ekipmanları, alanın güvenliği ve nöbetçi öğretmenin görevini dikkatli yapması gibi birçok faktör sayılabilir.”* KY8 numaralı yönetici *“Okul binasının konumu, durumu, okul bahçesinin genişliği, niteliği, imkânları, sınıf içi fiziki durum, koridorların fiziki durumu, niteliği öğrencilerin olumlu veya olumsuz davranış edinmelerine yönelik önemli fiziki durumlardır.”* KY14 numaralı yönetici *“Fiziki faktörler doğru olarak düzenlendiğinde öğrencinin öğrenmesine olumlu yönde katkı yapacaktır. Bahçelerde veya koridorlarda oyun alanlarının çizilmesi hayatın her alanında kuralların geçerli olduğunu gösterecektir.”* şeklinde ifade etmişlerdir.

İki yöneticiye göre ise panolar olumlu öğrenmeye etki etmektedir. Bu yöneticiler KY7 ve KY23 numaralı yöneticilerdir. Buna örnek olarak KY7 numaralı yönetici *“Kesinlikle etkindir. Kurum içerisinde sosyal algı oluşturan afişlerin asıldığı alanlarda olumlu pekiştireç etkisi yapacaktır.”* ifadesini kullanmıştır.

İki yöneticiye göre ise spor alanları olumlu öğrenme sağlamaktadır. Bu yöneticiler KY7 ve KY22 numaralı yöneticilerdir. Buna örnek olarak ise KY22 numaralı yönetici *“Öğrencilerimizin gelişimlerine uygun bilimsel sosyal ve sportif alanlar ihdas eder isek hem sosyalleşecekler hem o alanda kendilerini de geliştirecekler örneğin bahçeye konulan bir barfiks aleti öğrencileri birbirine yaklaştıracak ve teneffüs anlam bulacaktır. Öğrencilerin gelişimine katkı sağlayacaktır.”* şeklinde ifade etmiştir.

İki yöneticiye göre oyun alanlarının olmaması teneffüste öğrencilerin olumsuz öğrenme edinmesine neden olmaktadır. Buna örnek olarak KY5 numaralı yönetici *“Öğrencilerin olumlu ya da olumsuz tutum ve davranışlarında fiziksel yapının etkisinin olduğunu düşünüyorum. Teneffüs zamanında bahçede oyun alanları oluşturulmaması öğrencilerin el şakalarının sıklığına neden olabilecektir.”* KY13 numaralı yönetici *“Yeterince alan yoksa öğrenciler arasında paylaşma sorunları ve anlaşmazlıklar çıkabilir.”* ifadelerini kullanmıştır.

Bir yöneticiye göre ise teknolojik aletler olumsuz öğrenmeye sebep olmaktadır. Bunu KY22 numaralı yönetici *“Teneffüslerde öğrencilerin olumlu veya olumsuz davranışların pekiştirilmesinde fiziki faktörlerin etkisi mutlaka vardır. Eğer öğrencilerimize cep telefonlarını verirse teneffüste yalnızca cep telefonlarıyla ilgilenecekler, sosyal ve sportif etkinlik anlamında hiçbir şey yapamayacaklar, deşarj olamayacaklardır.”* şeklinde ifade etmiştir.

Bir yöneticiye göre ise binanın yapısı olumsuz öğrenmeye sebep olmaktadır. Bunu KY8 numaralı yönetici *“Okul binasının konumu, durumu, okul bahçesinin genişliği, niteliği, imkânları, sınıf içi fiziki durum, koridorların fiziki durumu, niteliği öğrencilerin*

olumlu veya olumsuz davranış edinmelerine yönelik önemli fiziki durumlardır.” şeklinde ifade etmiştir.

Bir yöneticiye göreyse teneffüste oynanan oyunlar olumsuz öğrenmeye sebep olmaktadır. Bunu KY24 numaralı yönetici *“Teneffüste öğrencilerin olumlu veya olumsuz davranış kazanmalarında fiziki faktörlerin etkisi olur diye düşünüyorum. Genel anlamda baktığımızda teneffüste çocukların oynadığı oyunlar bir takım davranış problemleri getirebiliyor. Oyun esnasında arkadaşları tarafından sözlü veya fiziksel şiddete maruz kalabiliyor. Çocuklar eğlenecekleri ve ders sonrası nefes alabilecekleri kısa molalarda (teneffüslerde) davranışlarını olumsuz yönde etkileyen veya değiştiren sorunlar yaşayabiliyorlar.”* şeklinde ifade etmiştir.

Yöneticilerin çoğunluğunun görüşüne göre oyun alanlarının olmaması olumsuz öğrenmeye neden olmaktadır. Teknolojik aletler, binanın yapısı ve teneffüste oynanan oyunlar olumsuz öğrenmeye neden olan diğer etkenler olarak tespit edilmiştir.

3.5. Öğretmenlerin görüşlerine göre teneffüste öğrencilerin davranış edinmelerini etkileyen okul koridoru ve ortak alanlardaki düzenlemeler

Öğretmenlerle görüşmelerin sonucunda elde edilen bulgular ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiştir. Bulgular beş olumlu etki ve üç olumsuz etki olmak üzere toplam sekiz başlık altında toplanmış ve aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 6. Öğretmenlerin görüşlerine göre öğrencilerin teneffüste olumlu-olumsuz davranış edinmelerini etkileyen okul koridoru ve ortak alanlardaki düzenlemeler:

		<i>Okul Koridoru Ve Ortak Alanlardaki Düzenlemeler</i>	f
Olumlu Etkiler	1	Etkinlikler ve oyun alanları	3
	2	Renkler	3
	3	Koridorların havadar, temiz ve aydınlık olması	3
	4	Öğrencilerin ihtiyaçlarına ve gelişimlerine göre düzenlenmiş okul koridorları	3
	5	Yeşil bir okul bahçesi	1
Olumsuz Etkiler	1	Gereksiz bilgiler içeren loş ve karmaşık alanlar	3
	2	Amaçsız düzenlenmiş alanlar	1
	3	Beton zeminler	1

Araştırmaya katılan 12 öğretmenle yapılan görüşmeye göre, öğrencilerin olumlu/olumsuz öğrenmelerine etki eden okul koridoru ve ortak alanlardaki düzenlemelerle

ilgili on üç olumlu etki, beş olumsuz etkinin olduğu saptanmıştır.

Üç öğretmene göre etkinlikler ve oyun alanlarının olumlu davranış edinmeyi sağladığı tespit edilmiştir. Buna örnek olarak KÖ1 numaralı öğretmen “Çocukların verimli zaman geçirecekleri alanlar artarsa onlarda olumlu gelişimin arttığı görülmüştür. Teneffüs sırasında düzenlenen alanlarda belirlenen etkinlikler hem bilişsel hem sosyal alanda gelişimi arttırmaktadır.” KÖ12 numaralı öğretmen “Okul koridorlarının eğitici görseller, zekâ oyunları ve değerlerimiz ile ilgili çalışmalarla süslenmesi faydalı oluyor. Örtülü öğrenme sağlıyor, ama bu çalışmalar neşeli canlı ve görseli kuvvetli olmak zorunda, yoksa yazılar hiç etkili olmuyor. Satranç gibi etkileşimli oyunlar daha öğretici oluyor ve ilgi çekici oluyor.” KÖ20 numaralı öğretmen “Okuldaki ortak alanların eğitimin amaçlarına uygun şekilde düzenlenmesi gerekir. Kütüphane, zekâ oyunları, dinlenme mekânları, oyun oynanabilecek alanlar, spor sahası gibi düzenlemeler teneffüsün daha verimli değerlendirmesini sağlayacaktır. Bunların her birinin eksikliği öğrencilerinin yorgunluğunu almaktan daha çok yoran bir ortama teneffüsleri dönüştürebilir.” şeklinde ifade etmiştir.

Üç öğretmene göre renklerin olumlu davranış edinmeyi sağladığı tespit edilmiştir. Buna örnek olarak KÖ2 numaralı öğretmen “Her yaş grubundaki çocukların okul ortamında dikkat ve konsantrasyonlarının artmasına ihtiyaçları vardır. Çocukların dikkat toplamalarına bir örnek verecek olursak bana göre renkler en başta gelmektedir. Öğretmenlerin ve öğrencilerin okul koridorlarında bakacağı duvarların diğer yan duvarlardan farklı olması oldukça önemlidir. Hem öğrencilerin uzun süre aynı materyale bakmaktan gözlerinin yorulmasını engellemek ve biraz dinlendirmek hem de sınıflardan çıktuktan sonra hareketli olmaya devam eden çocuklar için canlı renklerden oluşan koridorlar çocukların gelişimine olumlu katkılar sağlayacaktır.” KÖ12 numaralı öğretmen “Okul koridorlarının eğitici görseller, zekâ oyunları ve değerlerimiz ile ilgili çalışmalarla süslenmesi faydalı oluyor. Örtülü öğrenme sağlıyor, ama bu çalışmalar neşeli canlı ve görseli kuvvetli olmak zorunda, yoksa yazılar hiç etkili olmuyor” KÖ18 numaralı öğretmen “Daha aydınlatılmış temiz ve ferah ortamlarda, özellikle açık renklerin hakim olduğu ortamlarda bireyde sakinlik ve huzur oluşuyor.” şeklinde ifade etmiştir.

Üç öğretmene göre koridorların havadar, temiz ve aydınlık olmasının olumlu davranış edinmeyi sağladığı tespit edilmiştir. Buna örnek olarak KÖ2 numaralı öğretmen “Renklerin yanı sıra koridorların ve ortak kullanım alanlarının temizliğinde oldukça titiz davranılması gerekmektedir. Çocuklar birçok şeyi gizil öğrenme yoluyla öğrenmektedir. Bu sebepten çocuklar düzenli olmayı temiz olmayı ve daha birçok şeyi farkında olmadan okul koridorlarından öğrenmektedirler.” KÖ17 numaralı öğretmen “Okul koridorlarının havadar, aydınlık olması öğrencilerin motivasyonlarının artmasına, çocuklar arasındaki oyun alışverişine katkı sağlar” KÖ18 numaralı öğretmen “Daha aydınlatılmış temiz ve ferah ortamlarda, özellikle açık renklerin hakim olduğu

ortamlarda bireyde sakinlik ve huzur oluşuyor.” şeklinde ifade etmişlerdir.

Üç öğretmene göre öğrencilerin ihtiyaçlarına ve gelişimlerine göre düzenlenmiş okul koridorunun olumlu davranış edinmeyi sağladığı tespit edilmiştir. Buna örnek olarak KÖ4 numaralı öğretmen *“Enerjilerini doğru şekilde kanalize etmelerini sağlayacak ortak alanların düzenlenmesi de hem okulun farklı seçeneklerin olduğu bir yer olarak algılanmasını sağlayacak hem de öğrenci arkadaşları ile vakit geçirirken farklı alternatiflere yönelebilecektir. Bu yüzden okulun fiziki ortamı, bu ortamın öğrencilerin gelişimleri göz önüne alınarak düzenlenmesi davranışlarını olumlu yönde etkileyecektir.”* K10 numaralı öğretmen *“Okul koridoru ve ortak alanların öğrencilerin ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi (Tarih koridoru, merdiven yazıları, bahçe düzenlemeleri vs.), güzel söz, uyarı ve mesajlarla süslenmesi öğrencilerin dikkatlerini çekecek ve kişisel gelişimlerine katkı sağlayacaktır.”* K19 numaralı öğretmen *“Teneffüste öğrencilerin olumlu ya da olumsuz davranış edinimlerinde, okul koridoru ve ortak alanlardaki düzenlemelerin etkisi oldukça fazladır. Öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve fiziksel gelişimlerini bir arada destekleyen kısacası bütünsel gelişimlerine katkı sağlayan ortamlar olumlu davranış edinmelerine etki eder.”* şeklinde ifade etmişlerdir.

Okul koridoru ve ortak alanlardaki düzenlemelerle alakalı öğretmenlerle yapılan görüşme sonucunda etkinlikler ve oyun alanlarının, renklerin, koridorların havadar, temiz ve aydınlık olmasının, öğrencilerin ihtiyaçlarına ve gelişimlerine göre düzenlenmiş okul koridorunun ve yeşil bir okul bahçesinin olumlu öğrenme sağlayacağı sonucu elde edilmiştir.

Olumsuz öğrenmeye neden olan bulgulara, araştırmaya katılan öğretmenlerin aşağıdaki ifadelerinde yer verilmiştir.

Yine üç öğretmene göre gereksiz bilgiler içeren loş ve karmaşık alanlar olumsuz davranış edinmeye neden olduğu değerlendirilmesi elde edilmiştir. Buna örnek olarak KÖ2 numaralı öğretmen *“Çocuklar birçok şeyi gizil öğrenme yoluyla öğrenmektedir. Bu sebepten çocuklar düzenli olmayı temiz olmayı ve daha birçok şeyi farkında olmadan okul koridorlarından öğrenmektedirler. Okul koridorlarında bu sebepten dolayı gereksiz bilgilere asla yer verilmemelidir.”* KÖ3 numaralı öğretmen *“Koridor ve ortak alan düzenlemeleri öğrencilerin ilgisini çekecek şekilde olursa faydalı olacaktır. Aksi halde sürekli kuralları hatırlatan bilgi yığınları ile düzenlenen koridorlar ilgi çekici olmayacak ve öğrenciye fayda sağlamayacaktır.”* KÖ18 numaralı öğretmen *“Loş, karmaşık ve düzensiz ortam bireyde huzursuzluk ve saldırganlık eğilimleri oluşturuyor.”* şeklinde ifade etmişlerdir.

Okul koridoru ve ortak alanlardaki düzenlemelerle ilgili öğretmenlerle yapılan görüşme sonucunda gereksiz bilgiler içeren loş ve karmaşık alanların, amaçsız düzenlenmiş alanların ve beton zeminlerin olumsuz öğrenmeye neden olacağı sonucu elde edilmiştir.

3.6. Yöneticilerin görüşlerine göre teneffüste öğrencilerin davranış edinmelerini etkileyen okul koridoru ve ortak alanlardaki düzenlemeler

Yöneticilerin görüşlerine göre, öğrencilerin teneffüste olumlu-olumsuz davranış edinmesinde okul koridoru ve ortak alanlardaki düzenlemelerle ilgili, altı olumlu etki iki olumsuz etki olmak üzere toplamda sekiz faktörün etkili olduğu bulunmuştur. Bu bulgular aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 7. Yöneticilerin görüşlerine göre öğrencilerin teneffüste olumlu-olumsuz davranış edinmelerini etkileyen okul koridoru ve ortak alanlardaki düzenlemeler:

		<i>Okul Koridoru Ve Ortak Alanlardaki Düzenlemeler</i>	f
Olumlu Etkiler	1	Ortak kullanım alanlarının çeşitliliği ve oyun alanları	9
	2	Renkler	3
	3	Görsel tasarımlar, pano ve afişler	3
	4	Spor alanları	2
	5	Uygulama bahçesi ve evcil hayvan kümesi	1
	6	Koridorların geniş ve ferah olması	1
Olumsuz Etkiler	1	Yetersiz teneffüs alanı	1
	2	KontROLSÜZ ortam	1

Araştırmaya katılan 12 yöneticiyle yapılan görüşmeye göre, öğrencilerin olumlu/olumsuz öğrenmelerine etki eden okul koridoru ve ortak alanlardaki düzenlemelerle ilgili 19 olumlu etki, iki olumsuz etkinin olduğu saptanmıştır.

Araştırmamıza katılan 12 yöneticinin dokuzuna göre ortak kullanım alanlarının çeşitliliği ve oyun alanları öğrencilerin olumlu davranış edinmelerinde etki etmektedir. Bu bulguyu ifade eden yöneticiler KY5, KY6, KY7, KY8, KY14, KY15, KY16, KY23 ve KY24 numaralı yöneticilerdir. Bu sonuca örnek olarak KY5 numaralı okul yöneticisi “Ortak kullanım alanlarının çeşitliliği fiziksel temas ve kızgınlıkları azaltacaktır.” KY6 numaralı okul yöneticisi “Koridorların ve ortak alanların değişen günümüz eğitim sürecine uygun dizaynı elbette eğitim ortamında olumlu girdiler olarak yer alacaktır. Örneğin şiiir sokağı, belirli gün ve haftalarla ilgili ilgi çekici görsel tasarımlar vb.” KY8 numaralı okul yöneticisi “Bir koridor “Bilim Sokağı” bir koridor “Değerler Eğitimi Sokağı” başka bir koridor altyapısı önceden hazırlanmış, gerekli eğitimlerin okulca tamamlanmış olması şartıyla “Akıl ve Zekâ Oyunları Sokağı” varsa başka bir bölüm ya da koridor İngilizce, Matematik, Türkçe Sokağı olarak düzenlenebilir.” KY24 numaralı okul yöneticisi “Teneffüs veya boş zamanlarda öğrencilerin okulda vakit geçirirken öğrenmesine katkı sağlamak amacıyla koridorlar ve ortak alanlar dizayn edilmelidir. Böylelikle hem öğrencinin öğrenmesine

hem de davranışlarının olumlu yönde etkilenmesine katkı sağlayacağını düşünüyorum.” şeklinde ifade ederek ortak kullanım alanlarının çeşitliliği ve oyun alanlarındaki düzenlemelerin öğrencilerin olumlu davranış edinmelerinde doğrudan etkisi olacağını belirtmişlerdir. Öte yandan KY15 numaralı okul yöneticisi “Çeşitli şekillerde zenginleştirilen koridor ve ortak alanlar sayesinde başlayan olumlu davranış edinme yolculuğunun devam eden örgütlü, planlı bir eğitim desteği sayesinde ancak kalıcı hale gelmesi mümkün olabilir.” şeklinde ifade ederek ortak kullanım alanlarının çeşitliliği ve oyun alanlarındaki düzenlemelerin öğrencilerin olumlu davranış edinmelerinde dolaylı olarak etkisi olacağını belirtmiştir.

Üç yöneticiye göre ise renkler, öğrencilerin olumlu davranış edinmelerine etki etmektedir. Bu sonuca örnek olarak KY7 numaralı okul yöneticisi “Alan düzenlemeleri hatta renk (duvar, boyalı alanlar) tercihi dahi davranış geliştirmeye etki eden nedenlerden sayılabilir.” KY21 numaralı okul yöneticisi “Okul koridorlarının renkli olması, ortak alanlardaki çocukların zaman harcayacağı yerlerin olması öğrenciler için teneffüsleri daha anlamlı hale getirmektedir. En azından koridordaki iyi örneklerle oluşturulmuş bir kulüp panosu dahi öğrencinin dikkatini çekmekte olumlu yansımalar oluşturmaktadır.” KY23 numaralı okul yöneticisi “Bulunulan alan, duvar renkleri, okul koridoru ve ortak alanlardaki düzenlemeler gibi faktörlerin öğrencinin olumlu ya da olumsuz davranışlarında etkisi büyüktür.” şeklinde ifade etmişlerdir.

Üç yöneticiye göre ise görsel tasarımlar, pano ve afişler öğrencilerin olumlu davranış edinmelerine etki etmektedir. Bu yöneticiler KY8, KY16 ve KY21 numaralı yöneticilerdir. Bu sonuca örnek olarak KY8 numaralı okul yöneticisi “Olumlu davranış kazandırma adına sınıf içi ve okul içi panoların içeriği öğrencilerin olumlu kazanım edilmelerine yönelik olarak az, öz, öğrenciyi boğmadan, sadece vermek istenen mesaj görsellerle desteklenmiş, ilgi çekici olarak belki çarpıcı bir görünümle anlaşılır bir dille öğrenciye broşür, afiş, karikatür, resim tarzında pano sunumu yapılabilir.” şeklinde ifade ederken, KY16 numaralı okul yöneticisi “Koridorlarda veya ortak kullanım alanlarında öğrencilerin kullanacağı mekânların belirlenmesi, uyarı levhalarının bulunması, örnek davranış veya güzel sözlerin öğrencilerin kullandığı mekânlarda sergilenmesi öğrencilerin olumlu davranışlar göstermesine etki etmektedir.” şeklinde ifade etmiştir.

İki yöneticiye göre ise spor alanları, öğrencilerin olumlu davranış edinmelerine etki etmektedir. Bu sonuca örnek olarak KY8 numaralı okul yöneticisi “Oyun alanlarının yanında, futbol (ufak kaleler), basketbol (ufak boy da potalar), voleybol (ufak boyda voleybol alanı ve filesi) v.b. spor alanları oluşturulmalıdır.” KY22 numaralı okul yöneticisi “Öğrencilerimizin gelişimlerine uygun bilimsel sosyal ve sportif alanlar ihdas eder ise hem sosyalleşecekler hem o alanda kendilerini de geliştirecekler örneğin bahçeye konulan bir barfiks aleti öğrencileri birbirine yaklaştıracak ve teneffüs anlam bulacaktır.” şeklinde ifade etmişlerdir.

Bir yöneticiye göreyse uygulama bahçesi, evcil hayvan kümesi öğrencilerin olumlu davranış edinmelerine katkı sağlamaktadır. Bunu KY8 numaralı yönetici *“Yaz ayına doğru, mayıs ayı gibi uygulama bahçesi adı altında çocukların dikilebilecek basit tohumları; fasulye, mercimek, biber, domates v.b. dikebilmeleri ve bakmaları için uygulama bahçesi yapılabilir. Burada çocuklar merhamet, sahiplenmek, koruma, sorumluluk duygusu kazanabilir. Üreten Türkiye'nin tohumları buralarda atılabilir. Yine mayıs ayı gibi okul bahçesine ufak bir telle çevrili alan yapılabilir. Buraya civciv, ördek, tavşan v.s. hayvanlar konarak çocuklarla teneffüslerde baş başa bırakılabilir. Çocuklar o hayvanlara yem, ekmek, buğday v.s. atabilmeleri sağlanır. Böylece çocuklara merhamet duygusu kazandırılabilir.”* şeklinde ifade etmiştir.

Okul koridoru ve ortak alanlardaki düzenlemelerle alakalı yöneticilerle yapılan görüşme sonucunda büyük bir çoğunluğa göre, ortak kullanım alanlarının çeşitliliği ve oyun alanlarının düzenlenmesinin, olumlu öğrenmeye katkı sağlayacağı sonucu elde edilmiştir. Renklerin, koridorlardaki görsel tasarımların, pano ve afişlerin, spor alanlarının da olumlu öğrenmeye katkı sağlayacağı sonucu elde edilmiştir. Uygulama bahçesi ve evcil hayvan kümesi, koridorların geniş ve ferah olması ise olumlu öğrenmeye katkı sağlayan diğer sonuçlar olarak tespit edilmiştir.

Olumsuz öğrenmeye neden olan bulgulara, araştırmaya katılan yöneticilerin aşağıdaki ifadelerinde yer verilmiştir.

Bir yönetici ise yetersiz teneffüs alanının olumsuz öğrenme edinmeye neden olacağını belirtmiştir. Bu sonuçlara örnek olarak KY13 numaralı okul yöneticisi *“Ortak alan olarak okullarımız çok yetersizdir, yeterli alanlar olduğu zaman yeterli ve faydalı etkinlikler organize edildiğinde hem fiziki gelişime hem duygusal gelişime faydasının çok fazla olabileceğini düşünüyorum.”*

Bir yönetici ise kontrolsüz ortamın olumsuz öğrenme edinmeye neden olacağını belirtmiştir. Bunu KY14 numaralı okul yöneticisi *“Öğrenciler serbest ortamda olumsuz öğrenmeye karşı bilinçleri daha açıktır. Ortak alanlar gerekli düzenlemeler yapılarak öğrenciler kontrol altında tutularak istedik davranışlar kazanabilirler.”* şeklinde ifade etmiştir. Okul koridoru ve ortak alanlardaki düzenlemelerin olumsuz öğrenmeye etkisine sadece iki sonuçta rastlanmıştır. Bunlar yetersiz teneffüs alanı ve kontrolsüz ortam olarak tespit edilmiştir.

3.7. Öğretmenlerin görüşlerine göre teneffüs zamanlarını öğrencilerin daha etkili şekilde kullanmaları için yapılması gerekenler

Öğretmenlerle görüşmelerin sonucunda elde edilen bulgular ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiştir. Bulgular yedi başlık altında toplanmış ve aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 14. Öğretmenlerin görüşlerine göre teneffüs zamanlarını öğrencilerin daha etkili şekilde kullanmaları için yapılması gerekenler.

	<i>Yapılması Gerekenler</i>	<i>f</i>
1	Teneffüs alanları planlı olarak düzenlenmelidir, spor alanları, etkinlik alanları ve atölyeler yapılmalıdır.	9
2	Okul bahçesi daha çok doğal ortam içermelidir	2
3	Teneffüs alanları her mevsime uygun olarak düzenlenmelidir	1
4	Öğrenci sayıları kalabalık olmamalıdır	1
5	Tiyatro gösterimi ve yarışmaların düzenlenmesi	1
6	Öğrenciler bilinçlendirilmelidir	1
7	Öğretmenler daha çok aktif olmalıdır	1

Araştırmaya katılan 12 öğretmenle yapılan görüşmeye göre, teneffüs zamanlarını öğrencilerin daha etkili şekilde kullanmaları için yapılması gerekenler şu şekilde önerilmiştir.

Dokuz öğretmen teneffüs alanları planlı olarak düzenlenmelidir, spor alanları, etkinlik alanları ve atölyeler yapılmalıdır fikrine yönelik ifadeler kullanmışlardır. Bu öğretmenler KÖ1, KÖ2, KÖ4, KÖ9, KÖ10, KÖ11, KÖ12, KÖ18 ve KÖ19 numaralı öğretmenlerdir. Bu sonuca örnek olarak KÖ1 numaralı öğretmen “Öğrencilerin teneffüs sürecinde zaman geçireceği alanlar, kazandırılmak istenilen davranışlar, etkinliklerle belirli sürelerle planlanırsa etkili bir öğrenme ortamı oluşturulabilir. Tabii ki bu etkinlikler sürekli aynı olmamalı değişken zamanlı olarak yenilenirse öğrencinin öğrenme isteği artacaktır.” KÖ2 numaralı öğretmen “Okul binasının çocukların 15 dakikayı eğlenceli bir şekilde geçirmesi için iyi bir şekilde dizayn edilmesi gerekmektedir. Bunun için kütüphaneler, okul koridorları, zekâ sınıfları, kantinler çocukların seviyesine göre onların ruhlarına, kişiliklerine, karakterlerine, ilgi alanlarına ve zevklerine uygun şekilde tasarlanmalı diye düşünüyorum.” KÖ4 numaralı öğretmen “Okulun büyük bir bahçesi olup oyun alanlarının ayrı ayrı oluşturulması, sportif faaliyetler için basketbol, futbol oynamak için gerekli düzenlemelerin olması, okuma salonlarının olması, çeşitli atölyelerin olması teneffüste kısa da olsa çocukların buralarda vakit geçirmesi, okul sonrası da bu alanlardan faydalanarak teneffüste yarım kalan etkinliklerini tamamlayabilmeleri, teneffüslerin daha verimli geçmesini sağlayabilir.” KÖ11 numaralı öğretmen “Okul koridorları geçmişin dersi ve geleceğin ön hazırlığı ile donatılmalı. Talebe teneffüsü bir özgürlük anı olarak görmemeli daima içeriğe, dersin bütünlüğüne vurgu yapılmalı. Yani genel olarak herhangi bir çelişkiye maruz bırakılmamalı, hedefler

ile uyum vurgulanmalı.” KÖ19 numaralı öğretmen “Ayrıca eğitim ortamlarında öğrencilerin farklı alanlarda ilgilerini çekecek, yeteneklerini geliştirecek ve enerjilerini keyifle harcayacakları düzenlemeler yapılmalıdır. Kısacası eğitim ortamları, ders içi ve ders dışı faaliyetlerin bir bütünü olarak, tabir yerinde ise bir yaşam kompleksi haline getirilmelidir.” şeklinde belirtmiştir.

İki öğretmene göre okul bahçesi daha çok doğal ortam içermelidir. Bunu KÖ3 numaralı öğretmen “Okul bahçeleri daha fazla doğal ortamlar sunmalı. Daha ağaçlık, daha çok çiçeğin yer aldığı, yumuşak malzemelerle oluşturulan zeminler sağlanmalı. Bakanlığın başlattığı okullara ait hayvan barınağı vb. çalışmalar artırılmalı. Geleneksel oyunların oynanabileceği araç-gereçler hali hazırda bulunmalı, aktivite parkları kurulmalı. Hobi bahçeleri veya köy enstitülerinde olduğu gibi minik tarım alanları çocuklara sunulmalı.” ve KÖ18 numaralı öğretmen “Mini çiçek bahçesi, Akvaryum, evcil hayvan bölümü, mini pentatlon, geleneksel oyun alanları vb. okul ve çevrenin imkanları göz önüne alınarak planlanabilir.” şeklinde ifade etmiştir.

Bir öğretmene göre teneffüs alanları her mevsime uygun olarak düzenlenmelidir. Bunu KÖ2 numaralı öğretmen “Teneffüslerin daha etkili kullanabilmeleri için okul alanı her mevsime uygun olarak hazırlanmalı. Örneğin kış mevsiminde çocuklar karın tadını doyasıya çıkarmaları gerekmektedir ama çoğu okul kış mevsiminde iklime bağlı olarak çocukların okul bahçesine çıkmasına izin vermiyor.” şeklinde ifade etmiştir.

Bir öğretmen öğretmenlerin daha çok aktif olmaları gerektiği fikrini beyan ederken, bunun aynı zamanda öğretmen açısından başka bir probleme yol açacağını ifade etmiştir. Bunu KÖ20 numaralı öğretmen “Teneffüslerin verimli kullanılması için öğretmenlerin de işin içinde olduğu ortamlar oluşturulmalıdır. Fakat böyle bir durumda zaten derste yorulmuş olan öğretmenler dinlenmeden tekrar derse geçmek durumunda kalacaklardır. Bu açıdan çok verimli olacağını düşünmüyorum.” şeklinde belirtmiştir.

Öğretmenlerin çoğunluğu teneffüs zamanlarını öğrencilerin daha etkili şekilde kullanmaları için, teneffüs alanlarının planlı olarak düzenlenmesi, spor alanları, etkinlik alanları ve atölyeler yapılması gerektiği önerilerinde bulunmuştur. Okul bahçesinin daha çok doğal ortam içermesi, teneffüs alanlarının her mevsime uygun olarak düzenlenmesi, öğrenci sayılarının kalabalık olmaması, tiyatro gösterimi ve yarışmaların düzenlenmesi, öğrencilerin bilinçlendirilmesi ve öğretmenlerin daha çok aktif olmaları gerektiği diğer önerilerdir.

3.8. Yöneticilerin görüşlerine göre teneffüs zamanlarını öğrencilerin daha etkili şekilde kullanmaları için yapılması gerekenler.

Yöneticilerin teneffüsün daha etkili şekilde kullanılması için yapılması gerekenlerle ilgili önerilerine ait bulgular, sekiz başlık altında toplanarak aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 15. Yöneticilerin görüşlerine göre teneffüs zamanlarını öğrencilerin daha etkili şekilde kullanmaları için yapılması gerekenler:

	Yapılması Gerekenler	f
1	Teneffüs alanları zekâ oyunları ve etkinlik alanlarıyla çeşitlendirilmelidir.	4
2	Öğrenciler teneffüste rahat hareket etmelidir	2
3	Öğretmen kontrolü daha çok olmalıdır	2
4	Teneffüslerde özel eğitmenler olmalıdır	1
5	Okul bahçesi yaş gruplarına göre ayrılmalıdır	1
6	Teneffüs alanları öğrencilerin yönelimlerine göre güncellenmelidir	1
7	Öğrencilere zaman kontrolü öğretilmelidir.	1
8	Derste öğrenilenler bazı kazanımlar teneffüste uygulanmalıdır	1

Araştırmaya katılan 12 yöneticiyle yapılan görüşmeye göre, teneffüs zamanlarını öğrencilerin daha etkili şekilde kullanmaları için yapılması gerekenler şu şekilde önerilmiştir.

Dört yönetici teneffüs alanları zekâ oyunları ve etkinlik alanlarıyla çeşitlendirilmelidir fikrine yönelik ifadeler kullanmışlardır. Bu yöneticiler KY6, KY14, KY15 ve KY22 numaralı yöneticilerdir. Bu sonuca örnek olarak KY14 numaralı yönetici “Öğrencilerin eğlenerek öğreneceği ortamlar oluşturulabilir ise teneffüsler daha ilgi çekici hale gelecektir. Zekâ oyunları alanı, drama alanı, masa tenisi gibi alanlar öğrencilerin ders aralarında eğlenerek öğrenmelerine katkıda bulunacaktır.” KY15 numaralı yönetici “Okul idarelerinin koridorları ve ortak alanları fiziki açıdan daha imkânlı hale getirmeleri teneffüslerin daha nitelikli olması için olmazsa olmaz bir unsurdur. Sadece fiziksel etkinlik eksenli değil zekâ oyunları vb köşelerle de farklı oyun çeşitleri çocuklarla buluşturulmalıdır.” şeklinde ifade etmişlerdir.

İki yöneticiye göre öğrenciler teneffüste rahat hareket etmelidir. Bunu KY13 numaralı yönetici “Okullarımızın bahçeleri spor salonları koridorlar buna göre yapılmalı çocuklara koşma diyen nöbetçi öğretmen yerine onları koşmaya oyuna teşvik eden belki çok olumsuz davranışları kontrol eden ama ufak tefek şeylere karışmayan, öğrencilerin küçük sorunları kendilerinin halletmesine müsaade eden bir eğitim anlayışı.” KY16 numaralı yönetici “Öğrencilerin nöbetçi öğretmenlerin uzaktan takibi dışında teneffüslerine müdahale edilmemesi kanaatindeyim.” şeklinde ifade etmişlerdir.

İki yöneticiye göre teneffüslerde öğretmen kontrolü daha çok olmalıdır. Bunu KY15 numaralı yönetici “Teneffüsler başıboş bir zaman dilimi şeklinde değil daha planlı ve öğretmen yönlendirmesiyle daha verimli bir zaman dilimi haline getirilmelidir. Bu rehberlik sayesinde çocuk hem daha nitelikli oyunlar oynayacak hem de kurallı organize oyun oynama kültürü kazanacaktır.” KY23 numaralı yönetici “Teneffüs çocuklara sadece

bastırılmış enerjilerini atma fırsatı sunuyor. Etkili kullanabilmeleri için okul idaresinin bir plan ve program dahilinde öğretmenlerinin gözetiminde kısa oyunlar oynatabilir. Kontrollü bir şekilde enerjileri atmaları sağlanabilir.” şeklinde ifade etmişlerdir.

Bir yönetici tarafından teneffüslerde özel eğitimcilerin olması gerektiği ifade edilmiştir. Bunu KY5 numaralı yönetici *“Örneğin her okulun bir bahçivanı, spor hocası ya da beden eğitimi öğretmeni, dışarıda planlanmış açık hava salonu ve drama eğitmeni gibi birçok çeşitlilik düşünülebilir.”* şeklinde ifade etmiştir.

Bir yöneticiye göre okul bahçesi yaş gruplarına göre ayrılmalıdır. Bunu KY7 numaralı yönetici *“Öğretmenlerin, öğrencilerini akran grubu içerisinde görmesini sağlayabilir. Bahçenin fiziki alanı yaş gruplarına göre ayarlanabilir. Seviyeye göre oyun sahası, oyun çizgileri, egzersiz alanı, oyun materyalleri ayarlanabilir. Fiziki alan yetersizse farklı zaman diliminde farklı seviye grupları teneffüse çıkarılabilir.”* şeklinde ifade etmiştir.

Yöneticilerin çoğunluğu teneffüs zamanlarını öğrencilerin daha etkili şekilde kullanmaları için, teneffüs alanlarının zekâ oyunları ve etkinlik alanlarıyla çeşitlendirilmesi gerektiğine yönelik önerilerde bulunmuşlardır. Öğrencilerin teneffüste rahat hareket etmesi, teneffüslerde öğretmen kontrolünün daha çok olması ve özel eğitimcilerin olması, okul bahçesinin yaş gruplarına göre ayrılması, teneffüs alanlarının öğrencilerin yönelimlerine göre güncellenmesi, öğrencilere zaman kontrolünün öğretilmesi, derste öğrenilen bazı kazanımlar teneffüste uygulanması gerektiği diğer öneriler olarak tespit edilmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Öğretmenlere göre teneffüs dinlenme ve fizyolojik ihtiyaçların giderilmesi için verilen ara, diğer derse hazırlık zamanı, öğrencilerin enerjilerini boşaltması, fiziksel ve psiko-sosyal açıdan öğrencilerin gelişimini destekleyen kısa aralardır. Yöneticilere göre teneffüs dinlenme ve diğer derse hazırlık zamanı, ihtiyaç molası, öğrencilerin kendini bir grup içerisinde ifade etmesi ve sosyalleşmesi, öğrencilerin akranları ile ruhsal ve fiziksel anlamda etkileşim kurması, öğrencilerin kendilerini geliştirecekleri zamandır. Hem öğretmenlere göre hem de yöneticilere göre teneffüs öğrencilerin ve öğretmenlerin dinlenmesi, ihtiyaçlarını gidermesi ve diğer derse hazırlanması için verilen ara olarak değerlendirilmektedir. Blatchford ve Sumpner (1998)'ın yaptığı çalışmada okul yöneticileri ve öğretmenler teneffüs süresinin ana değerini, öğrencilerin rahatlaması, sosyalleşmesi ve enerjilerinin açığa çıkması için sınıf faaliyetlerine ara verilmesi, daha çok konuşma dilinde ifade etmek gerekirse, içini döküp rahatlamak, denilebileceğini belirtmiştir.

Murray ve Ramstetter (2013) Amerika'da yaptıkları bir çalışmada elde edilen kanıtlar teneffüsün sadece fiziksel sağlığı ve sosyal gelişimi değil, aynı zamanda bilişsel performansı da desteklediği tespit edilmiştir. Beden eğitimi dersi, hem aktiviteyi hem de sağlıklı bir

yaşam tarzını teşvik etse de, çocuklara gerçekten yaratıcı bir şekilde oynama fırsatını yalnızca denetimli ancak yapılandırılmamış bir teneffüsün sağlayacağı vurgulanmıştır.

Hem Türkiye’de hem dünyada yapılan araştırmalara göre teneffüse verilen anlam, rahatlama, kısa bir mola, sosyalleşme, enerji boşaltma, diğer derse hazırlanma, ihtiyaçları giderme gibi anlamlara gelmektedir. Teneffüs alanında; oyun ve spor alanları, oyun çizgileri, yeşil alanlar mevcutsa, ayrıca teneffüs alanları düzenli ve temizse öğrenciler bu alanlarda kaliteli vakit geçireceği için öğrenmelerin de olumlu yönde olacağı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu bulgulara göre okullarımızın yeterli miktarda fiziki imkânlarla sahip olmadığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Çünkü öğretmenler ve yöneticiler yapılan görüşmelerde okulların bahçeleriyle ilgili hep ideal bir alan önerisinde bulunmuşlardır. Bu sonuç var olan teneffüs alanlarının yeterli olmadığı anlamına gelmektedir.

Araştırma bulgularının gösterdiği gibi, öğrencilerin teneffüste yapacak etkinliğinin sınırlı olması ve teneffüs için yeterli alanın olmaması öğrencilerde bir takım istenmeyen davranışların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Teneffüs alanlarındaki bu eksiklikten dolayı, herhangi bir etkinliğe katılmayan bir öğrenci, faaliyet gösteren diğer öğrencilerin oyununa karışma, onları rahatsız etme gibi davranışlar gösterebilir. Baines ve Blatchford (2006) tarafından yapılan çalışmada teneffüste yaşanan sorunlar; okul bahçesinin oyun için yeterli alana sahip olmaması, teneffüs süresinin yemek ihtiyacını gidermek için yeterli olmaması ve teneffüs alanlarının onarım gerektirmesi şeklinde sıralanmıştır. Okulun hedefleri doğrultusunda okul bahçelerinde eğitim ve yardımcı ortam düzenlemeleri yapılırsa önemli kazanımlar sağlanabilir. Ancak, okulların yarısından fazlasında bu tür düzenlemeler bulunmamaktadır (Başar, 2020,77-78)

Baines, Blatchford ve Golding (2020) arkadaşlığın oluşmasında ve gelişmesinde teneffüslerin, okulun başladığı ilk aylarda birbirini tanımayan çocukların sosyal etkileşimlerinin gelişimini destekleyeceğini belirtmişlerdir. Öğrenciler bunu eğlenceli aktiviteler ve oyunlarla gerçekleştirirler. Çocukların oynadıkları oyunlar, gelişimlerine katkıda bulunabilir ve aynı zamanda akranlar arasındaki sosyal anlayışın gelişmesini de sağlar.

İngiltere’de teneffüs süresini azaltmaktansa, teneffüste öğrencilerin kontrolünü sağlayan destek personelin sayısı artırılmıştır. Böylece öğrencilerin daha rahat ve güvenli ortamda teneffüs geçirmeleri sağlanmış hem de olumlu öğrenmelere katkı sağlayacak bir adım atılmıştır (Eurostat, 2019). Ülkemizde ise teneffüslerde nöbetçi öğretmenlere yardımcı olacak bu şekilde destek personel olmadığı bilinmektedir. Yurdakal (2019) ortaokul öğrencileri ile yaptığı çalışmada teneffüs sürelerinin var olandan uzun olmasının gerektiği sonucuna varmıştır. Öğrenciler, çeşmelerin azlığı, kantin kuyrukları ve tuvaletlerin yetersiz olmasını gerekçe olarak göstermişlerdir. Özellikle yazma becerisinin sıklıkla kullanıldığı dersler sonrasında ellerinin yorulduğuna ve dinlenmek için 10 dakikanın yetersiz olduğuna yönelik görüşler belirtmişlerdir.

Gökçe (2012), 52 veli ve 59 öğretmenle yaptığı araştırmada ders aralarının yani teneffüslerin süresinin yeterli olmadığı sonucunu elde etmiştir. Bu araştırmada öğretmenlere göre okullarda uygulanmakta olan teneffüs süresinin öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamaya yetmediği belirtilmiştir. Öğrencilerin daha iyi dinlenebilmesi ve ihtiyaçlarını daha rahat giderebilmesi için teneffüs sürelerinin artırılması gerektiği önerisinde bulunulmuştur.

Literatür araştırmaları ve bu araştırmanın sonuçları gösteriyor ki ülkemizde var olan teneffüs süreleri yeterli değildir. Bu nedenle teneffüs süreleri artırılmalıdır. Fakat teneffüs süreleri artırılırken ortaya çıkabilecek olumsuzluklara da çözüm üretilmelidir. Örneğin uzun teneffüs sürelerinde öğrenciler ne yapacaklar? Sorusuna cevap olabilecek planlamalar yapılmalıdır. Bu uzun teneffüsleri fırsata dönüştürmek için farklı öğrenme alanlarına hitap edebilecek atölyeler, oyun alanları tasarlanmalıdır. Öğrenciler hem eğlenmeli hem öğrenmeli hem de sonraki derse girmeden önce dinlenmelidir. Böylece öğrenciler istedik davranışlar edinirken, başıboş teneffüslerde oluşabilecek olumsuz öğrenmelerin de önüne geçilecektir.

Araştırmanın ortaya koyduğu bulgulardan birisi de teneffüs sürelerinin verimli olması için daha iyi planlanması gerektiği yönündedir. Bu planlama okulun sahip olduğu olanaklara ve içinde bulunduğu koşullara göre yapılmalıdır. Okulun büyüklüğü, öğrenci sayısı vb. durumlar dikkate alınmalıdır. Öğrencilerin teneffüs zamanını geçireceği alanların tasarımında eğlenceli ve öğretici alanlar oluşturulursa bu durum hem öğrencilerin olumlu davranışa yönelmesini sağlar. Hem de öğrencileri istenmeyen davranışlardan uzak kalmasına yardımcı olabilir.

İstenmeyen öğrenci davranışlarının nedenleri sınıf içi ve sınıf dışı etkenler olarak da gruplandırılmaktadır (Başar, 2004) ve bu gruplandırılmada sınıf içi istenmeyen davranışların çoğunun kaynağı olarak sınıf dışı etkenler gösterilmekle beraber sınıf dışı etkenlere öncelik verilerek sınıf içi etkenlerin denetlenebilir olmasından bahsedilmektedir (Başar, 2004). Teneffüsler doğru şekilde planlanırsa ve teneffüste istenen davranışların öğrenilmesi sağlanırsa, sınıf içinde de istenilen etki sağlanmış olacaktır.

Blatchford ve Sumpner (1998) teneffüslerde olumsuz davranışların artmasının nedenlerinden birisinin, öğrencilerin çok fazla televizyon ve video izlemesi olduğunu belirtmişlerdir. Bunun çözümü olarak da izleme süresinin azaltılması ve izlenen içeriklerin kontrol altına alınması gerektiği önerisinde bulunmuşlardır. Araştırmamızda teneffüs zamanının daha etkili kullanılması için televizyon izlenmesinin azaltılması önerisinde bulunan öğretmen ya da okul yöneticisi bulunmamaktadır.

Bir sivil toplum kuruluşu olan Playworks, Amerika'da yaklaşık 3,5 milyon öğrencinin teneffüslerde etkili vakit geçirmesi için 2008 yılından beri çalışmaktadır. Bu kuruluş okullara gidip teneffüs alanlarını düzenlemekte ve öğrencilerle oyun oynamaktadır. Böylece öğrencilerin teneffüslerde olumsuz davranış göstermelerini engellemekte ve öğrencilerin kaliteli vakit geçirmesini sağlayarak, onların hem fiziksel hem sosyal hem de psiko-motor becerilerinin gelişmesini sağlamaktadırlar. Ülkemizde de buna benzer uygulamaların

olması gerekmektedir. Maalesef eğitim sistemimizde öğrenciler sınav odaklı eğitim görmektedir. Teneffüslerde yeterince oyun alanlarının olmadığı ve öğrencilerin enerjilerini atamadığı bilinmektedir. Teneffüste oyunlarla tam anlamıyla enerjisini atamayan öğrenciler, gerek teneffüs esnasında gerekse derste bu enerjisini atabilmek için olumsuz davranışlar gösterebilmektedir. Özellikle ilkökul düzeyinde oyunlar öğrencileri gerçek hayata hazırlayan en önemli unsurdur. Bunun için ne yeterli teneffüs süresi ne de yeterli oyun alanının okullarımızın çoğunda olmadığı bilinmektedir.

Kaynakça

- Aslanargun, E., ve Bozkurt, S. (2012). Okul müdürlerinin okul yönetiminde karşılaştığı sorunlar. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 349-368.
- Ayyıldız, A., ve Akın, U. (2016). Okul güvenliğinin sağlanmasında nöbetçi öğretmen uygulamasına ilişkin öğretmen görüşleri. *Turkish Studies (Elektronik)*, 11(3), 345-370.
- Baines, E. and Blatchford, P. (2006). A follow up national survey of breaktimes in primary and secondary schools. *Psychology and Human Development, Institute Of Education - University of London*.
- Baines, E. and Blatchford, P. (2009). Sex differences in the structure and stability of children's playground social networks and their overlap with friendship relations. *British Journal of Developmental Psychology*, 27, 743-760.
- Baines, E., Blatchford, P. and Golding, K. (2020). Recess, breaktimes, and supervision. in s. hupp & j. jewel (series eds.) & p.k. smith (volume ed.) *The Encyclopaedia of Child and Adolescent Development Part 1 (Child): (Volume 6 – Community)*. New York: Wiley-Blackwell.
- Başar, M. A. (2020). School location stations and facilities in school gardens of primary and secondary schools. *Journal of Orijinal Studies*, 1(2), 61-84.
- Başar, H. (2004). *Sınıf yönetimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Blatchford, P. (1998). "The state of play in schools". in woodhead, m., faulkner, d. and littleton, k. (eds) *Making Sense Of Social Development*. Routledge, London.
- Blatchford P. and Sumpner C. (1998). "What do we know about breaktime? results from a national survey of breaktime and lunchtime in primary and secondary schools". *British Educational Research Journal*, 24 (1), 79-94
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri (16. Baskı)*. Ankara: Pegem Yayınları.
- Creswell, J. W. and Miller D. L. (2000). Determining validity in qualitative inquiry, *Theory into Practice, Taylor & Francis Ltd.*, 39 (3),124-130.
- Çetin, Ş. (2019). Okul müdürlerinin karşılaştığı sorunlar: Nitel bir inceleme. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 27 (4), 1637-1647.
- Ersoy, A. F. (2016). *Fenomenoloji. Eğitimde nitel araştırma desenleri içinde (ss. 51-109)*. A. Saban ve A. Ersoy (Edt.). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Eurostat (2019). <https://ec.europa.eu/eurostat/web/education-and-training/data/main-tables> adresinden 08.02.2021 tarihinde alınmıştır
- Glesne, C. (2012). *Nitel araştırmaya giriş*. (Çeviren A. Ersoy ve P. Yalçınoğlu). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gökçe, F. (2012). Öğretmen ve velilerin, öğrencilerin okulda geçirdikleri zaman, ders ve dinlenme süreleri ile tatiller ve okul dönemleri konusundaki görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(4), 2541-2560.
- Guba, E. G. (1981). Criteria for assessing the trustworthiness of naturalistic inquiries. *Educational Technology Research And Development*, 29(2), 75-91.
- Günay, G. ve Özbilen, F. (2014). İlköğretim öğretmenlerinin okul nöbet görevleri üzerine bir değerlendirme. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(3), 64-78.
- Kıncal, R. Y. (2001). *Öğretmenlik mesleğine giriş*. Erzurum: Eser Ofset.
- Leedy, P. and Ormrod, J. (2001). *Practical research: Planning and design*. Upper Saddle river, NJ: Merrill Prentice Hall. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Leininger, M. (1994). Evaluation criteria and critique of qualitative research studies. In J. M. Morse (Ed.). *Critical Issues in Qualitative Research Methods*. (s. 95-115). Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.
- MEB. (2014). İlköğretim kurumları yönetmeliği. <http://mevzuat.meb.gov.tr> adresinden 27.05.2021 tarihinde alınmıştır
- Memduhoğlu, H. B. ve Taşdan, M. (2007). Okul ve öğrenci güvenliği: Kavramsal bir çözümleme. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(34), 69-83.
- Murray, R. and Ramstetter, C. (2013). The crucial role of recess in school. *American Academy Of Pediatrics, Pediatrics January 2013*, 131 (1) 183-188
- Özyürek, L. (1983). Öğretim ilke ve yöntemleri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını. Ankara.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. M. Bütün ve S. B. Demir (Çev. Edt.). Ankara: Pegem Akademi.
- Pollard, A. (1985). *The social world of the primary school*. Holt, Rinehat- Winston, London.
- Shenton, A. K. (2004). Strategies for ensuring trustworthiness in qualitative research projects. *Education for Information*, 22(2), 63-75.
- Vural, H. ve Yılmaz, S. (2018). Erzurum kenti okul bahçelerinin fiziki yeterlilikleri. *Türk Tarım ve Doğa Bilimleri Dergisi*. 5(2) 109-120.
- Yaman, E. (2006). "Eğitim sistemindeki sorunlardan bir boyut: Büyük sınıflar ve sınıf yönetimi", *Gazi Üniversitesi Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(3), 261-274.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. Baskı b.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yurdakal, I. H. (2019). Ortaokul öğrencilerinin tenefüs sürelerine ilişkin görüşleri. *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 5(1), 56-72.